

Is Carychium tridentatum Risso een goede soort?

In BASTERIA, Deel 11, 1947, blz. 111, meldde H. Schlesch de vondst van 3 exemplaren van Carychium tridentatum Risso bij Vogelenzang. Het materiaal was verzameld door de heer De Koning en gedetermineerd door de heer H. Watson (Cambridge).

Nu was het reeds lang bekend, dat de in ons land voorkomende Carychiums tamelijk variabel van vorm zijn. De in bossen van het oude duinlandschap en op kalkhellingen van Zuidlimburg levende vormen zijn duidelijk slanker dan die welke moerassen en weiden bewonen. In Nederland heeft men tot nu toe gearzeld hierin twee werkelijke soorten te onderscheiden, omdat dikwijls huisjes gevonden werden die, wat hun omtrek-vorm betreft, min of meer intermediair zijn.

Daar de heer Schlesch in zijn bijdrage niet het bewijs leverde dat Carychium tridentatum een zelfstandige soort is, ziet men in Nederland in zijn melding voorshands niet meer en niet minder dan de vertolking van een persoonlijke zienswijze in een probleem dat twee zienswijzen kent. Immers, tegenover de mening van buitenlandse auteurs, dat Carychium minimum en C. tridentatum goede soorten zijn, staat de opvatting van evenveel gezaghebbende andere, dat het hier oecologische vormen van één soort betreft.

Door tussenkomst van de heer Meeuse kwam ik onlangs in contact met de heer B. Verdcourt, die reeds verscheidene jaren, te zamen met de heer Watson, zijn aandacht aan dit soortprobleem wijdt. Ik zond hem verscheidene honderden Carychiums, afkomstig van enkele tientallen vindplaatsen in West-Europa, ter beoordeling toe. Hieronder waren ook de Carychiums van het Haagse Bos, welke ik in mijn artikeltje "Over het voorkomen van Vitrea contracta Westerlund in het Haagse Bos" (BASTERIA, deel 12, 1948, blz. 30) Carychium minimum Müller genoemd had. Volgens de heren Watson en Verdcourt betreft het in dit laatste geval zonder uitzondering C. tridentatum Risso.

Als verschilpunten gaf de heer Verdcourt aan: C.minimum is verhoudingsgewijs breder, plomper, dan de andere soort, en heeft vier omgangen, C.tridentatum is slank en bezit vijf omgangen. Als belangrijkste verschilpunt noemde de heer Verdcourt de vorm van de parietale lamel. Deze ligt bij C.minimum als een regelmatige spiraal om de spil, terwijl zij bij C.tridentatum, een omgang diep, een opvallende knik naar boven vertoont.

Om dit kenmerk van de parietale lijst te bestuderen, moet men een gat maken in de aanvang van de laatste omgang, dus vlak boven de mondopening. Daar de parietale lijst nog al verheven is en vlak onder de schelpwand ligt, is het zaak dit wegbreken zo voorzichtig te doen dat de lijst niet beschadigd wordt. Deze knik stoot men er gemakkelijk af, en dan wordt het determineren uiterst lastig, zo niet onmogelijk. Bij verse huisjes, waarin het dier zich voldoende ver heeft teruggetrokken, is de knik ook duidelijk zichtbaar door de schelpwand heen, zonder het schelpje te beschadigen. Het spreekt van zelf dat een sterke vergroting nodig is om dit kenmerk van enkele tienden millimeters te kunnen waarnemen.

Met behulp van dit criterium revideerde ik al mijn Carychiums van Nederlandse vindplaatsen: Carychium tridentatum (in de zin van Watson en Verdcourt dus) stelde ik zodoende vast van Kastricum (leg. Neuteboom), Geulem (Z. Limburg, bosschelling t.o. café In 't Paradijs; leg. ipse); Meerssen (Z.L., leg. ipse) en Maastricht (leg. ipse). In aanspoelsel van de Geul dat de heer De Smit mij ter bestudering gaf, bleken ongeveer evenveel exemplaren van C.tridentatum als van C.minimum voor te komen.

In enkele tientallen monsters Carychium, welke de heer Van Regteren Altena mij ter inzage toezond, trof ik C.tridentatum aan van de volgende vindplaatsen: Noord-Holland: Bergen, Oranjekom (Amsterdamse Waterleidingduinen); prov. Utrecht: Wijk bij Duurstede, Rhijnauwen; prov. Gelderland: Druten; prov. Zuid-Holland: Lisse; prov. Zeeland: Goes; prov. Limburg: Plasmolen, Wistum, Houthem-Valkenburg, Valkenburg-Schaesberg, St. Pieter, Pietersberg, Bemelen.

Ik moet erkennen, dat ik bij deze revisie getroffen was door de gemakkelijke hanteerbaarheid van dit kenmerk. Niettemin is het zaak hier niet te snel tot een oordeel te komen. Onbeantwoord namelijk is voor mij gebleven de vraag hoe de variabiliteit van dit kenmerk is; bestaat er een verband tussen de lengte van de spil en de intensiteit van de knik in de parietale lijst. Indien de variabiliteit van dit kenmerk even fluctuerend zou blijken te zijn als die van vorm en sculptuur van het huisje, dan wordt hiermede de stelling dat C.minimum en C.tridentatum (sensu Verdcourt en Watson) afzonderlijke soorten zijn, wel sterk ondermijnd. Met belangstelling zien wij uit naar publicatie van de bewijsvoering door de heren Watson en Verdcourt.

Het is goed wanneer er intussen ook in Nederland aandacht aan dit onderwerp wordt gewijd. Nodig is het, dat er zoveel mogelijk Carychiums worden verzameld, steeds van zo scherp mogelijk omschreven biotopen. Bijzondere aandacht moet besteed worden aan het voorkomen van beide soorten in hetzelfde milieu.

Wie zich in deze materie wil verdiepen, zij onder meer verwezen naar: G. THORSON & S. L. TUXEN: Die Variabilität von Carychium minimum Müller in Dänemark (Vidensk. Medd. Naturh. Foren. Kjöbenhavn, Vol. 68, 1930, pp. 295-300), en C. MELL: Die Molluskenfauna des Kapuzinerberges in Salzburg (Verhandl. Zool. Bot. Ges. Wien, Band 86/7, 1937, pp. 177-270).

J. G. J. Kuiper